

جادو در فرهنگ ایران بخش چهارم: سبز کردن سبزه از دکتر عباس احمدی

یکی از مراسم نوروز در ایران، سبز کردن سبزه است. برای کند و کاو در این آیین، از عصر علم به عصر مذهب و از عصر مذهب به عصر جادو می رویم.

۱ - مراسم سبز کردن سبزه

ایرانیان دو هفته پیش از فرارسیدن نوروز در خانه هایشان سبزه سبز می کنند و سبزه روز پس از آغاز نوروز یعنی در روز سبزه بدر آن را از خانه هایشان بیرون می آورند و به رودخانه می اندازند. به عقیده ی ما، «سبز کردن سبزه» نوعی جادوی تقلیدی برای سبز کردن طبیعت است. در عصر جادو، هنوز ایزدان و خدایانی مانند مهر و ناهید و هرمزد، ظهور نکرده بودند. زیرا ذهن بدوی بومیان ایران نمی توانست به موجودات مجرد در ماورای طبیعت مادی فکر کند. هرچه بود طبیعت بود و انسان که برای تسلط بر آن می کوشید. در آن عصر، آنها نمی توانستند از ایزدانی مانند ایزد بانوی آناهیتا برای سبز کردن طبیعت کمک بگیرند. تنها سلاح آنها برای فرمان راندن بر طبیعت، آیین های جادویی بود. آنها واقعا معتقد بودند که «شبیه، شبیه می آورد» آنها در خانه هایشان، سبزه سبز می کردند تا طبیعت را مجبور کنند از این عمل آنها تقلید کند و سبز شود. بشر در عصر علم، دریافت که هیچ رابطه ی علت و معلولی بین سبز کردن سبزه در خانه و سبز شدن طبیعت در باغ و بستان وجود ندارد. اما در عصر جادو، بومیان ایران معتقد به این رابطه ی علت و معلولی بودند. امروزه، کارکرد جادویی این آیین مقدس فراموش شده است و مراسم سبز کردن سبزه به صورت یکی از سنت های ملی در آمده است.

۲ - مراسم به آب انداختن سبزه در روز سبزه بدر

سوال دومی که پیش می آید این است که چرا سبزه ای را که با این همه زحمت در خانه های شان سبز کرده اند، در روز سبزه بدر از خانه بیرون می آورند و آن را به رودخانه می اندازند؟ چه رمزی در این عمل نهفته است؟ می دانیم که سبزه ی شاداب روز اول فروردین، به تدریج زرد و پزمرده می شود به نحوی که در روز سبزه ی فروردین، چندان چیزی از آن شادابی و سر سبزی روز اول در آن باقی نمانده است. بومیان ایران، با مشاهده ی این جریان، معتقد بودند که رنجوری و زردی و بیماری از آن ها به سبزه «سرایت» کرده است و باید این سبزه ی جادویی را در روز سبزه بدر، از خانه بیرون ببرند و در رودخانه بیاندازند تا آب روان آن را با خود ببرد. «انداختن سبزه در رودخانه» یک نوع جادوی سرایتی است. این آیین شبیه به آیین «انداختن کوزه ی کهنه از بام به کوچه» در شب چهارشنبه سوری است. و همان طور که در مقاله ی قبل، نشان دادیم، «پریدن از روی آتش» نیز از همین خانواده است. زیرا در آن مراسم نیز با پریدن از روی آتش، زردی و رنجوری خود را به آتش می دهند و سپس خاکستر این آتش جادویی را از خانه بیرون می برند و در کوچه می ریزند. از نظر جادوی سرایتی، سبزه ی زرد شده معادل کوزه ی کهنه و معادل آتش خاکستر شده می باشد. باید ابتدا رنجوری و زردی و بیماری ای را که از خود به سبزه و یا به کوزه و و یا به آتش «سرایت» داد. و سپس سبزه ی زرد شده را به آب روان انداخت تا آب این سبزه ی جادویی را با خود ببرد. و یا کوزه ی کهنه را از بام به کوچه پرتاب کرد تا این کوزه ی جادویی تکه تکه و نابود شود. و یا آتش خاکستر شده را از خانه به کوچه ریخت تا باد این خاکستر جادویی را با خود ببرد. اگر سبزه ی زرد شده و یا آتش خاکستر شده و یا کوزه ی کهنه در خانه بماند، بیماری و زردی و رنجوری نیز در بدن

آن‌ها باقی خواهد ماند و به قول معروف «دچار نحسی» خواهند شد. معنای کلمه‌ی «نحسی» از نظر علم جادو شناسی دقیقاً همین تعریفی است که در این جا آورده ایم. نحسی یعنی بیماری و زردی و رنجوری. حتی امروزه نیز معتقدیم که اگر روز سیزده به صحرا نرویم و سبزه را به رودخانه نماندازیم، به «نحوست سیزده» دچار می‌شویم. گرچه ما کارکرد جادویی این مراسم را فراموش کرده ایم ولی وحشت‌ها و ترس‌های وابسته به تابوهای عصر جادو هنوز با ماست.

۳ - ارتباط بین مراسم چهارشنبه سوری و مراسم به آب انداختن سبزه

در اینجا می‌توان این سوال را مطرح کرد که اگر پریدن از روی آتش و انداختن کوزه از بام به کوچه برای «رفع نحوست» است، پس باید خویشاوندی و قرابتی بین مراسم چهارشنبه سوری و مراسم سیزده بدر وجود داشته باشد. برای اثبات این فرضیه، باید نمونه‌ای را نشان بدهیم که در آن نمونه، مراسم چهارشنبه سوری نه در شب چهارشنبه بلکه در شب سیزده‌ی نوروز انجام شده باشد. تعجب نکنید، درست شنیدید، اگر فرضیه‌ی ما درست باشد باید در بعضی از نقاط ایران، چهارشنبه سوری را شب سیزده نوروز برگزار کنند! ابتدا فکر می‌کردم که پیدا کردن این حلقه‌ی مفقوده، ممکن نیست تا آن‌که در کتاب نیرنگستان به این نمونه‌ی عجیب و شگفت‌آور برخورد کردم: در ده «سجن» از توابع شاهرود، در شب سیزده، سر سه کوچه، سه بوته‌ی آتش دست می‌کنند و از روی آن می‌پرند و می‌گویند: «سیزده به در \ چهارده مبارک باد» همان‌طور که می‌بینید، در شاهرود، چهارشنبه سوری به شب سیزده افتاده است! این موضوع یک بار دیگر نشان می‌دهد که مراسم «به رودخانه انداختن سبزه» در روز سیزده بدر، از نظر جادوی سرایتی شبیه به مراسم «شکستن کوزه» و مراسم «پریدن از روی آتش» در شب چهارشنبه سوری است.

۴ - مراسم گره زدن سبزه

در روز سیزده بدر، دختران نوجوان و نوبالغ، به امید پیدا کردن شوهر، سبزه‌ها را گره می‌زنند و می‌خوانند: «سیزده بدر، سال دیگه خونه‌ی شوهر». اولین سوالی که پیش می‌آید این است که معنای این «گره» چیست و اصولاً «گره» سمبول چه چیزی است و چرا دختران نوبالغ این کار را می‌کنند؟ برای پاسخ به این سوال باید به مراسم «بازکردن قفل» در شب چهارشنبه سوری توجه کنیم. سوآلی که برای ما مطرح است این است که چه ارتباطی بین آن «قفل» چهارشنبه سوری و این «گره» ی سیزده بدر موجود است؟ برای پاسخ به این سوال، نمونه‌ی زیر را می‌آوریم که در آن به جای قفل از گره‌ی دستمال استفاده شده است. «در شب چهارشنبه سوری، دختران دم‌بخت، که آرزوی تشکیل خانواده داشتند، دستمالی را گره می‌زدند و در گذرگاه به ناشناسی می‌دادند تا گره‌ی دستمال را باز کند. (۱)» این گره‌ی دستمال می‌تواند شبیه به گره‌ای باشد که در روز سیزده بدر، دختران به سبزه می‌زنند. تنها فرقی که با هم دارند این است که در این جا از دستمال استفاده می‌شود و در آن جا از سبزه. با این حساب، گره‌ی سبزه معادل گره‌ی دستمال و گره‌ی دستمال معادل قفل و قفل معادل آلت تناسلی زنانه است. باز کردن گره‌ی سبزه مانند باز کردن گره‌ی دستمال و یا باز کردن «قفل»، سمبول جفت‌گیری جنسی است. به عبارت دیگر، مراسم گره زدن سبزه نوعی جادوی تقلیدی برای جفت‌یابی و جفت‌گیری است.

نتیجه گیری

- ۱ - مراسم سبز کردن سبزه یک نوع جادوی تقلیدی برای باروری و برکت است.
- ۲ - مراسم به رودخانه انداختن سبزه در روز سیزده بدر یک نوع جادوی سرایتی برای دور کردن بیماری و زردی و رنجوری است.
- ۳ - مراسم گره زدن سبزه نوعی جادوی تقلیدی برای جفت‌یابی و جفت‌گیری است.

***

منابع:

۱ - مقاله ی «نوروز، آیین ستایش بهار و انسان» ماهنامه ی پژواک، مارچ ۲۰۰۱،
صفحه ی ۲۵.

***

NewYear4.vn
abbas.ahmadi@mailcity.com